

רשות ערעור אזרחי מס' 2027/94

צביה קליג'

נגד

קצין התגמולים במשרד הביטחון

בבית המשפט העליון בשבתו כבית-משפט לערעורים אזרחיים

[28.9.95]

לפני השופטים א' גולדברג, י' זמיר, ט' שטרסברג - כהן

פסק-דין

השופט י' זמיר: 1. המערערת, צביה קליג', היא אלמנתו של המנוח עזרא קליג'. המנוח שירת שנים רבות במשטרת ישראל. הוא פרש מן המשטרה בחודש מאי 1983. כשנה לאחר מכן אושפז עקב אוטם בשריר הלב. לאחר חצי שנה לערך, בחודש נובמבר 1984, נפטר כתוצאה מאוטם נוסף בשריר הלב.

חוק המשטרה (נכים ונספים), תשמ"א-1981, קובע בין השאר כי חוק משפחות חיילים שנספו במערכה (תגמולים ושיקום), תש"י-1950 (להלן - החוק), חל גם על בני משפחתו של שוטר שנפטר (סעיף 3). מכוח החוק תובעת המערערת תגמולים. היא מבססת את התביעה על טענה שהמנוח נפטר עקב שירותו במשטרה. אולם כיוון שהמנוח לא נפטר תוך כדי שירותו, אין החוק מצמיח חזקה שהוא נפטר עקב שירותו. לכן חובה הייתה על המערערת להוכיח כי המנוח נפטר עקב שירותו, לשון אחר, שהיה קשר סיבתי בין שירותו של המנוח במשטרה לבין פטירתו.

2. תביעת המערערת לקיצבה נדחתה על-ידי קצין התגמולים. היא הגישה ערר לוועדת ערעור לפי החוק. הוועדה שמעה עדים הן לגבי מצב הבריאות של המנוח קודם שנפטר והן לגבי השאלה הרפואית של הקשר בין תנאי העבודה לבין המחלה שממנה סבל המנוח וממנה נפטר.

אשר למצב הבריאות של המנוח נקבע על-ידי ועדת הערעור, בלי שתהיה על כך מחלוקת בין הצדדים, כי המנוח החל לסבול מלחץ בחזה בשנת 1978; בשנת 1980

אובחנה אצלו מחלת לב כלילית; ובשנת 1984 הוא נפטר מהתקף לב. כמו כן נקבע, ואף זאת ללא מחלוקת בין הצדדים, כי המנוח סבל מגורמי סיכון מרובים: יתר לחץ דם; עישון כבד; סוכרת; השמנה; הוריו סבלו מיתר לחץ דם, ואחיו נפטר מהתקף לב בגיל 57. אף-על-פי-כן טוענת המערערת כי מחלתו של המנוח הוחמרה, אם לא נגרמה, כתוצאה מתנאי שירותו במשטרה. ומה מיוחד היה בתנאי השירות? המערערת אינה טוענת כי מחלת המנוח נגרמה או הוחמרה על-ידי אירוע מסוים או שרשרת של אירועים מסוימים. אלא מאי? היא טוענת שהמנוח, בתפקידו כקצין משטרה, היה נתון במתח נפשי, ואף זה לא היה שנוי במחלוקת בין הצדדים.

3. המחלוקת בין הצדדים התמקדה בשאלה אם מתח נפשי בעבודה יכול לגרום או להחמיר מחלת לב כלילית. אם המתח הנפשי תרם לכך שהמנוח נפטר במועד שבו נפטר, יש לראות את המתח כגורם לפטירה, אפילו לא היה גורם יחיד, ואז יש לומר כי הפטירה אירעה עקב השירות. אולם האומנם יכול המתח נפשי לגרום או להחמיר מחלת לב כלילית?

הצדדים הביאו לפני ועדת הערר חוות-דעת של מומחים שסתרו אלה את אלה בשאלה זאת. ועדת הערר נתנה החלטתה ביום 1.9.92 וכך אמרה:

"אין אנו מתכוונים להכניס ראשנו במחלוקת הרופאים בענין זה, ולקבוע קיום קשר בין גורמי הלחץ שבהם היה המנוח נתון בעבודתו לבין המחלה שממנה נפטר או אי קיום קשר כזה. עלינו להכריע בשאלה המשפטית, האם קיימות אסכולות שונות בנושא הזה. אם אכן כך - דין הוא שנקבל את הדעה של האסכולה המיטיבה עם המערערת. לאור האמור, אין לי ספק בכך שקיימות בין חכמי הרפואה אסכולות החולקות זו על דעת זו, כשבין החולקים רבים הן במנין והן בסמכות הרפואית. אשר על כן, סבורני כי יש לקבל את הערעור".

קצין התגמולים ערער על החלטתה של ועדת הערעור לפני בית המשפט המחוזי. בית המשפט החליט, בהסכמת הצדדים, להחזיר את העניין אל ועדת הערעור כדי שתקבל ראיות נוספות בשאלת השר הסיבתי בין מתח נפשי לבין מחלת לב כלילית. הוועדה נותרה בשלה: לדעתה קיימת אסכולה רפואית הגורסת שקיים קשר כזה. לפיכך החליטה ועדת הערעור לקבל את הערעור של המערערת, כלומר, לזכותה בתגמולים לפי החוק.

קצין התגמולים ערער שוב על החלטה זאת לפני בית המשפט המחוזי. בית המשפט המחוזי קיבל את ערעורו. בית המשפט התייחס לחומר הרפואי ואמר כי "השערות ורמזים אינם יכולים להיות תחליף לאסכולה רצינית הקובעת בבטחון כי קיים קשר בין לחץ נפשי והתפתחות מחלת לב כלילית". הוא הוסיף כי בשאלה אם לחץ נפשי מתמשך גורם להתפתחות מחלת לב כלילית "לא הוכח כי קיימת אסכולה רפואית רצינית הטוענת לקיום קשר סיבתי כזה". אמנם הסכים בית המשפט שקיימים חוקרים אחדים הסבורים שקיים קשר סיבתי כאמור, "אך" כדבריו, "אין די בכך כדי להביא את הוועדה למסקנה כי 'מתקבל מאוד על הדעת' (כדברי הנשיא שמגר בענין רוט), שאמנם מחלתו של המשיב (קרי, המנוח - "ז") נגרמה עקב הלחץ הנפשי המתמשך שהוא היה נתון בו בעת שרותו במשטרה." לפיכך פסק בית המשפט קמא שלא הוכח כי שירותו של המנוח במשטרה גרם או תרם למחלה שבסופו של דבר גרמה למותו.

4. בית המשפט קמא עיגן את פסק הדין שלו בהלכה שנפסקה בע"א 472/89 קצין התגמולים נ' רוט (להלן - פרשת רוט [1]). ומה עולה מפסק הדין בפרשת רוט [1] ? העובדות בפרשת רוט [1] היו דומות, בעיקרי הדברים, לעובדות במקרה שלפנינו. התובע באותה פרשה שירת בצבא במשך שנים רבות בתפקיד שהיה כרוך במתח רב. זמן קצר לאחר שחרורו מן הצבא הגיש תביעה לתגמולים לפי [חוק הנכים](#) (תגמולים ושיקום) [נוסח משולב], תשי"ט-1959. הוא טען כי מחלה של אוטם שריר הלב, שממנה סבל, נגרמה תוך כדי שירותו הצבאי ועקב שירות זה, ליתר דיוק, עקב המתח שהיה כרוך

במילוי תפקידו בצבא. מה מוטל על התובע להוכיח כדי לבסס טענה זאת? הנשיא שמגר השיב (בהסכמתם של ארבעת השופטים האחרים שישבו לדין במשפט זה), וכך אמר, בעמ' 214:

"... על התובע להוכיח קיומו של קשר סיבתי לשירות, אולם משהוכיח קיומן של נסיבות מסוימות במהלך השירות, על קצין התגמולים הנטל לסתור קיומו של קשר סיבתי כזה. הנסיבות המסוימות, אותן על התובע להוכיח על-מנת להעביר את הנטל המשני אל שכמו של קצין התגמולים, נעוצות באופיו המיוחד של השירות הצבאי, אותו ניתן לקשור, מבחינת סמיכות הזמנים, אל פרוץ המחלה ... כאשר מדובר בשירות ארוך וממושך, אין די בתנאים הכלליים של השירות כדי להעביר את נטל הראיה כאמור. העברתו של נטל זה מוצדקת, מקום בו מצביע התובע על אירוע או על שרשרת של אירועים חריגים ומיוחדים בסמיכות זמנים לפרוץ המחלה."

בפרשת רוט [1] לא הוכיח התובע אירוע או שרשרת של אירועים חריגים ומיוחדים בסמיכות זמנים לאוטם בשריר הלב. לכל היותר ניתן היה להוכיח "תנאים כלליים של לחץ נפשי לאורך שנים רבות" (שם, בעמ' 215). העובדה שלא נתגלו אצל התובע גורמי סיכון המגבירים את האפשרות של גרימת אוטם, כגון עישון, אינה מספיקה כדי לבסס חזקה שהאוטם נגרם עקב תנאי השירות. מכאן, פסק הנשיא שמגר כי "בהיעדר אפשרות לקשור את פרוץ מחלתו של המשיב לאירוע מיוחד או לשרשרת של אירועים יוצאי דופן במהלך שירותו, הרי שאינה קמה החזקה בדבר קשר סיבתי של גרימה" (שם).

התובע בפרשת רוט [1] לא נואש, ולאחר שלא עלה בידו להוכיח אירוע מסוים כגורם לאוטם, תקע יתדותיו בדעה שלפיה קיים קשר סיבתי בין מתח נפשי מתמשך לבין אוטם שריר הלב. הוא ביסס דעה זאת על חוות-דעת של מומחה ועל ספרות רפואית.

אולם בית המשפט לא השתכנע. אכן, כפי שהפסיקה מלמדת, בית המשפט נוטה להקל, ולא להחמיר, עם התובע תגמולים בשל מחלה שנגרמה תוך כדי שירות בצבא או במשטרה. לפי הפסיקה, אם קיימות שתי אסכולות רפואיות מבוססות, החלוקות בשאלה אם תנאי השירות או אירוע מסוים בשירות גרמו או החמירו מחלה מסוימת, וקיים מצב של תיקו בין האסכולות, יעדיף בית המשפט את האסכולה המיטיבה עם התובע. אך כך הדבר רק כאשר מדובר באסכולות מבוססות. בפרשת רוט [1] פסק בית המשפט, על-אף חוות הדעת של המומחה, כי לא הוכח שקיימת אסכולה כזאת, שלפיה מתח נפשי מתמשך עלול לגרום להתפרצות של אוטם שריר הלב. משום כך קבע בית המשפט כי התובע אינו זכאי לתגמולים.

5. המערערת במקרה שלפנינו ביקשה רשות לערער על פסק הדין של בית המשפט קמא. החלטנו לתת לה רשות ערעור ולראות את בקשת הרשות כהודעת ערעור ובעקבות זאת שמענו את טענות הצדדים לגופו של עניין.

המערערת אינה טוענת כי מחלתו של המנוח, שממנה נפטר, נגרמה או הוחמרה עקב אירוע מסוים או שרשרת של אירועים מסוימים. טענתה היא, כאמור, שהמחלה נגרמה או הוחמרה עקב מתח מתמשך שהיה כרוך בשירות המנוח במשטרה. היא מבקשת לבסס טענה זאת על אסכולה רפואית הגורסת שקיים קשר סיבתי בין מתח נפשי מתמשך לבין אוטם שריר הלב. לטענתה, בית המשפט קמא טעה כאשר פסק כי אין אסכולה רפואית רצינית כזאת. יש להקדים ולומר כי פסק הדין בפרשת רוט [1] אינו חוסם את דרכה של המערערת.

אמנם באותה פרשה נפסק כי לא הוכח קיומה של אסכולה אשר לפיה מתח נפשי מתמשך גורם או מחמיר מחלה של אוטם שריר הלב. עם זאת, אין בכך כדי למנוע בעד המערערת לנסות ולהוכיח מה שהתובע בפרשת רוט [1] לא הצליח להוכיח, כלומר, קיומה של אסכולה כזאת. יתרה מזאת, גם אילו פסק בית המשפט בפרשת רוט [1] באופן פוזיטיבי כי אין אסכולה כזאת, עדיין לא היה בכך כדי לשלול את האפשרות שבינתיים חלה התפתחות במדע הרפואה ושנוצרה אסכולה כזאת במהלך השנים האחרונות. אכן, הלכה למעשה, ועדת הערעורים החליטה במקרה שלפנינו, על יסוד החומר שהיה לפניו, כי אסכולה כזאת קיימת.

6. המערערת טוענת שהחלטה זאת של ועדת הערעורים היא קביעה של עובדה, ולפי ההלכה הנוהגת אין בית המשפט לערעורים מתערב בממצאים של עובדה. אכן, כך היא ההלכה. אמנם יש לה חריגים, אך המשיב אינו טוען לחריג. עם זאת, הוא טוען כי אין תחולה להלכה זאת בנסיבות המקרה דנן. הכיצד? לטענתו, השאלה אם קיימת אסכולה רפואית האומרת כך או כך אינה שאלה של עובדה, מסוג השאלות שבית-משפט לערעורים מושך ידו מהן.

הדין בעניין זה עם המשי. ההלכה האומרת שבדרך כלל בית-משפט לערעורים אינו מתערב בממצאים עובדתיים אינה מכוונת לממצאים מסוג זה. היא מכוונת בעיקר לממצאים הנקבעים על-פי אמינותם של עדים. בכגון דא יש יתרון לבית-משפט שראה ושמע את העדים על פני בית המשפט לערעורים. אך בעניין שלפנינו ועדת הערר החליטה מה שהחליטה בשאלת האסכולה בעיקר על יסוד חומר בכתב, כלומר, חוות-דעת של מומחים ופירסומים שהוצגו לפניו. בכגון דא בדרך כלל אין יתרון לבית המשפט הדיוני, שאליו הוגשו הפירסומים, על פני בית המשפט לערעורים.

לא זאת בלבד. ההלכה המסייגת את כוחו, וליתר דיוק את נכונותו, של בית המשפט לערעורים להתערב בממצאים עובדתיים, מכוונת בעיקר כלפי עובדות, ולא כלפי מסקנות מעובדות, אף לא כלפי שאלות מעורבות של עובדה ומשפט. השאלה אם קיימת אסכולה רפואית האומרת כך או כך איננה שאלה טהורה של עובדה. אכן, השאלה אם מלומד פלוני אמר כך, או אם מאמר מסוים נתפרסם בכתב עת זה או אחר ואמר מה שאמר, היא שאלה טהורה של עובדה. אך השאלה אם דעה של מלומד פלוני בתוספת

מאמר פלמוני יוצרים אסכולה, או מה נדרש כדי ליצור אסכולה, איננה שאלה של עובדה. בין שנאמר כי זוהי מסקנה מעובדות, ובין שנאמר כי זוהי שאלה מעורבת של עובדה ומשפט, אין היא מצויה מחוץ לטווח הביקורת של בית המשפט לערעורים. אכן, ועדת הערעורים עצמה אמרה בהחלטתה (לעיל, פסקה 3) כי אין היא מכריעה בשאלה העובדתית אם היה קשר בין תנאי העבודה לבין המחלה של המנוח, אלא "עלינו להכריע בשאלה המשפטית, האם קיימות אסכולות שונות בנושא הזה". לכן, בדין בדק בית המשפט קמא אם היה יסוד מספיק לוועדת הערעורים לקבוע דבר קיומה של אסכולה רפואית.

7. בית המשפט קמא, שלפניו היו חוות הדעת והפירוטומים הרפואיים שהיו לפני ועדת הערעורים, שקל את חומר הראיות והגיע למסקנה שלא הוכח קיומה של "אסכולה רפואית רצינית", הרואה קשר סיבתי בין מתח נפשי מתמשך לבין מחלת לב כלילית. המערערת תוקפת מסקנה זאת לגופה. לטענת המערערת, טעה בית המשפט קמא כאשר התעלם מחוות הדעת של המומחה מטעם המערערת, כאשר התייחס אל תקצירים של הרצאות בסימפוזיון מסוים כאל מקור לא רציני, וכאשר פירש כפי שפירש דברים שנאמרו בספר רפואה שהיה לפני ועדת הערעורים.

אכן, המומחה מטעם המערערת, אף שהוא מסכים כי מתח נפשי מתמשך אינו עשוי לגרום למחלת לב כלילית, סבור כי מתח כזה עשוי להחמיר גורמי סיכון אחרים, כגון עישון מוגבר או לחץ דם גבוה, ובדרך זאת להחמיר את המחלה, והוא מצביע על דעות נוספות בכיוון זה, שבאו לידי ביטוי גם בספרות הרפואית. אולם האם די באלה כדי לקבוע שקיימת אסכולה רצינית (או אסכולה מבוססת) שזו עמדתה? שאלה יפה היא, מתי דעה נעשית אסכולה. מסתמא, אין תשובה ברורה לשאלה זאת, כשם שאין תשובה ברורה לשאלה כמה כבשים עושות עדר. מצד אחד ברור כי אין צורך שדעה תזכה להסכמת הכול, ללא מחלוקת, כדי שתהווה אסכולה. אף אין צורך שדעה תהיה נתמכת בראיות המבססות אותה ברמה של קרוב לוודאי כדי לומר שהיא אסכולה. אך מן הצד השני, אין די בכך שיש מספר רופאים או חוקרים הדוגלים בדעה מסוימת כדי לומר שדעתם מהווה אסכולה, ואף אין די בכך שדעתם באה לידי ביטוי בספרות הרפואית. כדי שדעה תגיע למעמד של אסכולה, צריך שהיא תהיה מקובלת כדעה מבוססת במרכזים רפואיים חשובים, או על דעת מומחים מוכרים בעולם, ואף תוצג כדעה מבוססת בספרי לימוד חדשים בעלי מעמד מקצועי מכובד. בדרך כלל דעה כזאת תהיה מבוססת על מחקרים מדעיים רציניים המצביעים באופן משכנע על תופעה, קשר או הסבר, להבדיל מהשערות, ואפילו הן השערות סבירות שלא הופרכו על-ידי מחקרים.

במקרה זה היה ברור לבית המשפט קמא, על יסוד החומר שהיה לפניו, כפי שהיה ברור לבית-משפט זה לפני שנים אחדות בפרשת רוט [1], שהאסכולה המקובלת בעולם

הרפואה גורסת שאין קשר סיבתי בין מתח נפשי מתמשך לבין מחלת לב כלילית. בית המשפט קמא החליט כי הדעה הגורסת ההפך, כפי שבאה לידי ביטוי בחוות הדעת של המומחה מטעם המערערת, לא רכשה לעצמה (מכל מקום, עדיין לא רכשה לעצמה) הכרה כאסכולה רצינית (או אסכולה מבוססת). ואני, לאחר שעיינתי בחומר שהיה לפני בית המשפט קמא, איני רואה יסוד להתערב בהחלטה זאת.

די בכך כדי לשמוט את הבסיס מתחת תביעתה של המערערת.

8. זאת ועוד. גם אם נלך בדרכה של המערערת, לא יהיה בכך כדי לזכות אותה בתגמולים לפי החוק. וכי מה טען המומחה מטעם המערערת? הוא טען, בלשונו, "שיש אסכולה של ממש, המוצאת קשר מבוסס בין לחץ נפשי לבין גרימתן והחמרתן של מחלות לב" (חוות-דעת מיום 4.12.91). האם די בכך כדי לקבוע, כדרישת החוק, כי מחלת הלב הכלילית, שהביאה למותו של המנוח, נגרמה או הוחמרה "עקב" המתח הנפשי בו היה נתון? תשובה חיובית עשויה לגרור תוצאה קיצונית. התוצאה היא, שכל שוטר וחיל אשר שירותם היה כרוך במתח נפשי, אם הם חלו במחלת לב כלילית תוך כדי שירותם, יכרו כנכים הזכאים לתגמולים, ואם נפטרו ממחלה זאת לאחר פרישתם מן השירות, ייחשבו נספים ובני משפחתם יהיו זכאים לתגמולים לפי החוק. יתרה מזאת. מסתבר כי תוצאה זאת לא תהיה מוגבלת למחלת לב כלילית, אלא היא עשויה לחול, בשינויים הנדרשים, גם לגבי מחלות נוספות, כגון: לחץ דם גבוה, סוכרת ומחלת נפש, שביסודן הן, כמו מחלת לב כלילית, מחלות קונסטיטוציונליות. כתוצאה, רבים וטובים שלקו במחלה קונסטיטוציונלית לפני תחילת השירות, אך המחלה פרצה תוך כדי השירות, עשויים יהיו לזכות בתגמולים גם אם בפועל לא היה כל קשר סיבתי בין תנאי השירות לבין פרוץ המחלה. תוצאה כזאת אינה מתיישבת עם לשון החוק או עם תכלית החוק, שהרי החוק, פשוטו כמשמעו, נועד להעניק תגמולים רק בגין מחלה שנגרמה או הוחמרה עקב השירות.

9. אמור מעתה, כדי שאסכולה רפואית תוכל לזכות שוטר או חייל, או את בני משפחותיהם, בתגמולים לפי החוק, בגין מחלה שנגרמה או שהוחמרה בתקופת השירות, צריך שהאסכולה תקיים שני תנאים: הראשון - בנוגע למהות הקשר הסיבתי בין המחלה לבין השירות; השני - בנוגע לעוצמת הקשר.

בנוגע למהות הקשר הסיבתי, צריך שהאסכולה תגדיר בפירוט סביר את מהות האירוע או המצב הגורמם למחלה או מחמירים אותה. נניח, לדוגמה, שאסכולה תקבע כי יש קשר סיבתי בין מתח נפשי לבין מחלת לב כלילית, זאת ולא יותר. האם די יהיה בכך כדי לשמש הוכחה כי כל מי שלקה במחלה זאת בתקופת שירותו ושיש בידו להוכיח כי במהלך תקופה זאת היה נתון במתח נפשי, לקה במחלה עקב השירות, יהיו רמת המתח, סוג המתח ומשך המתח אשר יהיו? אכן, אסכולה כזאת תספיק אולי כדי לשמש הוכחה במקרה קיצוני של מתח רב ומתמשך הנובע מתנאי שירות מיוחדים. אך לגבי מקרים אחרים, כגון מקרה

של מתח נפשי במשך תקופה קצרה או מתח נפשי שאינו נובע מתנאי שירות מיוחדים, יהיה מקום לומר כי האסכולה כללית ומעורפלת מכדי לבסס קשר סיבתי מספיק בין תנאי השירות לבין המחלה.

התנאי השני נוגע לעוצמת הקשר, כלומר, לדרגת ההסתברות שהשירות גרם למחלה או החמיר אותה. שהרי ייתכן כי אסכולה רצינית תצביע על קשר סיבתי בין אירוע מסוים או מצב מסוים לבין מחלה מסוימת, אך הקשר יהיה בדרגה נמוכה של הסתברות. למשל, ייתכן כי אסכולה תקבע שקיימת אפשרות שמצב מסוים מחמיר מחלה מסוימת, אך זוהי אפשרות רחוקה, במובן זה שהיא מתרחשת רק לגבי חלק קטן מן המצויים במצב זה. האם די בקשר סיבתי בדרגה כזאת כדי לזכות בתגמולים כל מי שמצוי במצב כזה? שאלה דומה מתעוררת לגבי דרגת ההסתברות שאירוע מסוים או שרשרת של אירועים מסוימים גרמו למחלה מסוימת או החמירו אותה. השאלה התעוררה גם בפרשת רוט [1]. שם אימץ הנשיא שמגר, בעמ' 215, דברים שאמר השופט בך בר"ע 187/83 רדושיצקי נ' קצין התגמולים לפי [חוק הנכים](#) (תגמולים ושיקום) [2], בעמ' 366. וכך אמר השופט בך:

"...מסכים גם אני לדעה, כי אין להחמיר עם התובע, במיוחד כאשר באים לשקול את הראיות אשר בעזרתן מבקש הוא להרים את הנטל המוטל עליו. אין הוא חייב לבסס את טענותיו עד לדרגת שכנוע של 'קרוב לוודאי', ודי אם עולה מההוכחות בשלמותן, לרבות החומר הרפואי, כי מתקבל מאד על הדעת, שאמנם קיים קשר סיבתי בין השירות הצבאי לפרוץ המחלה. אך לא הייתי מסתפק בפחות מזה."

לדעתי, דברים אלה, אם הם מגיעים כדי הלכה ואם לאו, יפים גם לעניין אסכולה רפואית. כלומר, כדי שאסכולה רפואית תספיק לקביעת קשר סיבתי, אין די בכך שהיא תאמר כי קיימת אפשרות שנסיבות מסוימות יגרמו למחלה מסוימת או יחמירו אותה. לקביעת קשר סיבתי, כפי שנדרש על-ידי החוק, צריך שהאסכולה תקבע כי "מתקבל מאד על הדעת" שנסיבות כאלה יגרמו למחלה או יחמירו אותה.

10. אכן, אסכולה רפואית אינה משמשת הוכחה נחרצת, לכאן או לכאן, אלא רק הוכחה לכאורה. הוכחה כי קיימת אסכולה מבוססת וכי התובע מקיים את התנאים לפי האסכולה מספיקה כדי להעביר את נטל הראיה. כלומר, אם התובע הוכיח שקיימת אסכולה מבוססת הקובעת קשר סיבתי בין אירוע מסוים או מצב מסוים לבין מחלה מסוימת, בדרגה של מתקבל מאוד על הדעת, או אז עובר אל קצין התגמולים הנטל להביא ראיות כי על-אף אסכולה זאת מחלתו של התובע לא נגרמה ולא הוחמרה עקב אותו אירוע או אותו מצב. וכך גם להפך. אם הוכח לבית המשפט שאין אסכולה רפואית מבוססת הקובעת קשר סיבתי כזה, או כי האסכולה המקובלת אומרת שקיים קשר סיבתי כזה

בדרגת הסתברות נמוכה, שאינה מגיעה לדרגה של מתקבל מאוד על הדעת, עדיין פתוחה הדרך לפני התובע להוכיח כי במקרה שלו המחלה נגרמה או הוחמרה עקב תנאי השירות. כך או כך, נטל ההוכחה שמחלת התובע נגרמה או הוחמרה עקב תנאי השירות נשאר רובץ על התובע.

11. במקרה שלפנינו, לא הרימה המערערת את נטל ההוכחה כי המנוח נפטר עקב שירותו. ראשית, היא לא הוכיחה קיומה של אסכולה מבוססת הקובעת קשר סיבתי בין מתח נפשי מתמשך לבין מחלת לב כלילית. גם לו אמרנו כי הדעה שהוגה על-ידי המומחה מטעם המערערת מייצגת אסכולה מבוססת, ודאי הוא, לפי החומר שזיה לפני בית המשפט קמא, שלא הוכח כי אסכולה זאת מגיעה כדי קביעה שבין מחלת לב כלילית לבין מתח נפשי מתמשך קיים קשר סיבתי בדרגה של מתקבל מאוד על הדעת. שנית, כאמור, המערערת לא טענה כלל כי מחלת המנוח נגרמה או הוחמרה עקב אירוע מסוים או שרשרת של אירועים מסוימים בתקופת שירותו במשטרה.

העולה מן האמור הוא, שצדק בית המשפט קמא כאשר קבע כי המערערת לא הוכיחה שמחלת המנוח נגרמה או הוחמרה עקב שירותו במשטרה, ולכן דין הערעור להידחות. בנסיבות המקרה לא הייתי עושה צו להוצאות. השופט א' גולדברג: אני מסכים.

השופט ט' שטרסברג-כהן: אני מסכימה.

הוחלט כאמור בפסק-דינו של השופט זמיר. ניתן היום, ד' בתשרי תשנ"ו (28.9.95).

[הודעה למנויים על עריכה ושינויים במסמכי פסיקה, חקיקה ועוד באתר נבו - הקוש כאן](#)